

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІХ

У статті виявлено недоліки чинного організаційно-функціонального механізму державного регулювання ресоціалізації засуджених неповнолітніх. Конкретизовано перелік заходів, спрямованих на його вдосконалення. Удосконалено класифікацію суб'єктів регуляторного впливу, функцією яких є ресоціалізація засуджених неповнолітніх.

Ключові слова: організаційно-функціональний механізм, державне регулювання, ресоціалізація, засуджені неповнолітні.

I. Вступ

Під впливом сучасних світових тенденцій відбувається гуманізація вітчизняного законодавства, толерантнішим стає ставлення громади до засуджених неповнолітніх, розробляються інноваційні підходи до їх ресоціалізації. Попри це, реінтеграція цієї категорії осіб у суспільство з метою подальшої їх позитивної соціалізації потребує належного організаційно-функціонального механізму державного регулювання в цій сфері, цілеспрямованих і скоординованих дій різнопрофільних суб'єктів, що забезпечить більш вагомий позитивний зрушення.

Теоретичні основи регуляторного впливу держави на суспільні процеси висвітлено в працях таких дослідників, як: В. Авер'янов, Г. Атаманчук, В. Бакуменко, А. Білюк, Л. Дідківська, Д. Карамішев, О. Коротич, М. Латинін, В. Малиновський, О. Мельниченко, Н. Мельтюхова, Н. Нижник, О. Оболенський, Г. Одінцова, О. Федорчак, Ф. Шамхалов та ін.

Крім того, окремі аспекти функціонування механізмів державного регулювання ресоціалізації засуджених неповнолітніх висвітлено в наукових дослідженнях у різних сферах галузей знань, як-от: К. Дубовик дослідила сутність нормативно-правового й організаційного механізмів державного управління як основи формування та реалізації державної політики ресоціалізації неповнолітніх девіантної поведінки [1]; О. Караман вивчила структурно-функціональний аспект в організації соціально-педагогічної роботи щодо здійснення ресоціалізації неповнолітніх, засуджених до позбавлення волі [2]; Д. Ягунов виявив особливості механізмів ресоціалізації засуджених до покарання у виді позбавлення волі та запропонував реформування організаційно-функціональної структури державного управління [6].

Попри ґрунтовність наукових праць зазначених науковців, відсутнє цілісне дослідження організаційно-функціонального механізму державного регулювання ресоціалізації засуджених неповнолітніх.

II. Постановка завдання

Метою статті є конкретизація переліку заходів, спрямованих на вдосконалення організаційно-функціонального механізму державного регулювання ресоціалізації засуджених неповнолітніх. Для досягнення зазначеної мети поставлено такі завдання: виявити недоліки чинного організаційно-функціонального механізму державного регулювання ресоціалізації засуджених неповнолітніх; конкретизувати перелік заходів, спрямованих на його вдосконалення; удосконалити класифікацію суб'єктів регуляторного впливу, функцією яких є ресоціалізація засуджених неповнолітніх.

III. Результати

Ресоціалізація засуджених неповнолітніх є процесом із чітко вираженими суб'єкт-об'єктами відносинами. *Суб'єктами регуляторного впливу* є центральні й місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування (у частині делегованих повноважень), різнопрофільні державні та громадські інституції, до функцій яких прямо чи опосередковано належить ресоціалізація засуджених неповнолітніх; *об'єктами* – всі категорії засуджених неповнолітніх.

Проведення ресоціалізації ускладнюється низкою чинників, а саме: 1) чинним законодавством України не визначено як координатора, так і єдиного суб'єкта, функціями якого є ресоціалізація неповнолітніх засуджених; 2) відсутня спільна мета, на досягнення якої має бути спрямована діяльність усіх суб'єктів, а саме: переорієнтація спрямованості особистості, зміна системи її ідейних, моральних і правових переконань, відповідно до прийнятих у суспільстві норм і ціннос-

тей, формування в таких осіб здатності до самостійної стійкої законослужняної поведінки, реінтеграція їх у суспільство з продовженням позитивної соціалізації.

При цьому деякі з ключових принципів (адресності, відповідальності, гнучкості, гуманності, демократизму, законності, комплексності, поетапності, результативності, системності, узгодженості, цілісності дій), з урахуванням яких має функціонувати зазначений механізм, не дотримуються.

Крім того, попри те, що на законодавчому рівні визначено ряд суб'єктів, компетенцією яких є ресоціалізація засуджених неповнолітніх, зазначений процес не завжди здійснюється з урахуванням притаманних неповнолітнім специфічних особливостей, до яких належать: ступінь десоціалізації; правове становище; вікові психологічні особливості; наявність складних життєвих обставин, зокрема, різних залежностей, зневажливих стосунків у сім'ї, негативного впливу криміногенних факторів тощо.

Основною формою взаємодії різнопрофільних інституцій є інформаційний обмін, який передбачений відомчими нормативними актами та починається з моменту, коли засуджений неповнолітній потрапляє на облік до КВІ та/чи кримінальної міліції у справах дітей у випадку призначення альтернативних видів покарань, а в разі ізоляції від суспільства – за три місяці до звільнення.

Крім того, суб'єкти ресоціалізації засуджених неповнолітніх виконують ряд функцій, які слід розділити на загальні (планування, організація, мотивація, контроль) та спеціальні (правозахисна, освітня, трудова, соціально-педагогічна, медична, соціально-реабілітаційна тощо).

Передусім, слід зазначити, що соціальний захист і профілактика правопорушень серед неповнолітніх є функцією таких інституцій: служби у справах дітей; притулків для дітей; центрів соціально-психологічної реабілітації дітей; соціально-реабілітаційних центрів (дитячі містечка); кримінальної міліції у справах дітей; приймальники-розподільники для дітей органів внутрішніх справ; шкіл і професійних училищ соціальної реабілітації органів освіти; центрів медико-соціальної реабілітації дітей закладів охорони здоров'я; спеціальних виховних установ Державної пенітенціарної служби України [4].

Виконання функцій щодо соціального патронажу й обслуговування, спрямованих на соціальну адаптацію засуджених осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження або позбавлення волі на певний строк, відповідно до законодавства покладається на такі інституції: органи праці та соціального захисту населення; державні служби зайнятості; центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; органи внутрішніх справ; органи виконавчої влади, що реалізують державну політику у

сферах міграції; охорони здоров'я; освіти (на стадії перебування засуджених у місцях позбавлення волі), які взаємодіють з установами виконання покарань і кримінально-виконавчими інспекціями [5].

Функції щодо соціального супроводу й контролю за поведінкою дітей та молоді, які засуджені до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, звільнені від відбування покарання з випробуванням, покладено на такі інституції: центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; кримінально-виконавчі інспекції [3]. Однак здійснення соціального супроводу неповнолітнього передбачено лише у випадку перебування сім'ї, де він виховується, у складних життєвих обставинах, тобто за відсутності таких умов ресоціалізація засуджених неповнолітніх приречена закінчитися, так і не розпочавшись.

IV. Висновки

Узагальнення чинної нормативно-правової бази, публікацій провідних науковців і результати власних досліджень дають змогу:

1. Виявити такі недоліки чинного організаційно-функціонального механізму державного регулювання ресоціалізації засуджених неповнолітніх: підпорядкування різним міністерствам і відомствам суб'єктів регуляторного впливу, функцією яких є ресоціалізація; низька дієвість механізму міжвідомчої взаємодії; недотримання принципів системності, цілісності, комплексності, послідовності та безупинності процесу на всіх його етапах, а також його гнучкості; неврахування різноманітних факторів впливу й обставин, що, безумовно, негативно позначається на результатах роботи; дублювання функцій, зокрема щодо перевірки органами внутрішніх справ і центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді можливості проживання засудженого за обраним ним місцем проживання; нормативно-правовими актами не передбачено інституцій, які реалізують державну політику у сферах освіти, захисту прав і законних інтересів неповнолітніх на постпенітенціарному етапі; домінування вторинної профілактики, оскільки роботу проводять переважно з особами, які вже перебувають на обліку у відповідних інституціях; практично залишення поза увагою тих, хто вирізняється девіантною поведінкою, але доки не були звинувачені у відповідних правопорушеннях; відсутність єдиної інституції, на яку державою покладено функції щодо координації, організації та здійснення ресоціалізації всіх категорій засуджених неповнолітніх.

2. Удосконалити класифікацію суб'єктів регуляторного впливу, функцією яких є ресоціалізація засуджених неповнолітніх за такими критеріями:

а) за підлеглистю:

– *Міністерство соціальної політики України, Державна служба зайнятості*

- України (діяльність якої спрямовує та координує Кабінет Міністрів України через Міністра соціальної політики України): служби у справах дітей; центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; органи праці й соціального захисту населення; державні служби зайнятості;
- *Державна пенітенціарна служба України* (діяльність якої спрямовує та координує Кабінет Міністрів України через Міністра юстиції України): кримінально-виконавчі інспекції; установи виконання покарань;
 - *Міністерство внутрішніх справ України, Державна міграційна служба України* (діяльність якої спрямовує та координує Кабінет Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України): органи внутрішніх справ, у тому числі: кримінальна міліція у справах дітей; органи виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері міграції;
 - *Міністерство охорони здоров'я України*: органи виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері охорони здоров'я;
 - *Міністерство освіти і науки України*: органи виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері освіти;
- б) за сферою діяльності:**
- соціальний захист і профілактика правопорушень серед неповнолітніх: служби у справах дітей; кримінальна міліція у справах дітей; приймальники-розподільники для дітей органів внутрішніх справ; школи та професійні училища соціальної реабілітації органів освіти; центри медико-соціальної реабілітації дітей закладів охорони здоров'я; спеціальні виховні установи Державної пенітенціарної служби України;
 - соціальний патронаж та обслуговування, спрямовані на соціальну адаптацію засуджених неповнолітніх: органи праці й соціального захисту населення; державні служби зайнятості; центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; органи внутрішніх справ; органи виконавчої влади, що реалізують державну політику у сферах міграції; охорони здоров'я; освіти (на стадії перебування засуджених у місцях позбавлення волі), які взаємодіють з установами виконання покарань та кримінально-виконавчими інспекціями;
 - соціальний супровід та контроль за поведінкою засуджених дітей і молоді: центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; кримінально-виконавчі інспекції;
- в) за контингентом:**
- діти й молодь, які засуджені до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, звільнені від відбування покарання з випробуванням: центри соціальних служб

для сім'ї, дітей та молоді; кримінально-виконавчі інспекції;

- особи, засуджені до покарання у виді обмеження або позбавлення волі на певний строк, умовно-достроково звільнені з установ виконання покарань: органи праці та соціального захисту населення; державні служби зайнятості; центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; органи внутрішніх справ; органи виконавчої влади, що реалізують державну міграційну політику; підрозділи охорони здоров'я; заклади освіти (на стадії перебування засуджених у місцях позбавлення волі), які взаємодіють з установами виконання покарань та кримінально-виконавчими інспекціями;
- діти в навчальних закладах за місцем проживання: служби у справах дітей; кримінальна міліція у справах дітей;
- діти, що вчинили адміністративні та кримінальні правопорушення й були засуджені до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, звільненими зі спеціальних виховних установ: кримінальна міліція у справах дітей.

3. Конкретизувати перелік заходів, спрямованих на вдосконалення організаційно-функціонального механізму державного регулювання ресоціалізації засуджених неповнолітніх:

- законодавчо визначити єдиний орган влади, який акумулюватиме в собі функції координації взаємодії різнопрофільних інституцій, забезпечуватиме організацію та здійснення ресоціалізації всіх категорій засуджених неповнолітніх на основі спільної мети – їхньої реінтеграції в суспільство з продовженням позитивної соціалізації з дотриманням таких принципів: адресності, відповідальності, гнучкості, гуманності, демократизму, законності, комплексності, поетапності, результативності, системності, узгодженості, цілісності дій;
- розробити та впровадити в практичну роботу індивідуальні програми ресоціалізації засуджених неповнолітніх, а також механізм міжвідомчої взаємодії суб'єктів щодо їх реалізації;
- забезпечити індивідуальність, системність, комплексність, безперервність, гнучкість і послідовність реалізації цього процесу;
- використовувати кращі напрацювання провідних науковців для вирішення цієї складної та актуальної проблеми.

Список використаної літератури

1. Дубовик К.Є. Державна політика у сфері ресоціалізації неповнолітніх девіантної поведінки : автореф. дис. ... канд. держ. упр. : спец. 25.00.02 / К.Є. Дубовик. – Х., 2012. – 20 с.

2. Караман О.Л. Сутність і зміст соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми засудженими в пенітенціарних закладах / О.Л. Караман // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2011. – № 2. – С. 65–74.
3. Про затвердження Порядку взаємодії кримінально-виконавчої інспекції і центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді щодо забезпечення соціального супроводу і контролю за поведінкою дітей та молоді, які засуджені до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, звільнені від відбування покарання з випробуванням або умовно-достроково: Наказ Державного департаменту з питань виконання покарань та Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 28.10.2008 р. № 288/4322 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1159-08>.
4. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24.01.1995 р. № 20/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/20/95-вр>.
5. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк: Закон України від 17.03.2011 р. № 3160-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3160-17>.
6. Ягунов Д.В. Державне управління пенітенціарною системою України: механізми ресоціалізації засуджених: автореф. дис. ... канд. держ. упр.: спец. 25.00.02 / Д.В. Ягунов. – Одеса, 2004. – 21 с.

Стаття надійшла до редакції 14.11.2013.

Дыпко С.С. Направления совершенствования организационно-функционального механизма государственного регулирования ресоциализации осужденных несовершеннолетних

В статье выявлены недостатки действующего организационно-функционального механизма государственного регулирования ресоциализации осужденных несовершеннолетних. Конкретизирован перечень мероприятий, направленных на его усовершенствование. Усовершенствована классификация субъектов регулирующего влияния, чьей функцией является ресоциализация осужденных несовершеннолетних.

Ключевые слова: организационно-функциональный механизм, государственное регулирование, ресоциализация, осужденные несовершеннолетние.

Dypko S. Ways of improvement organizational-functional mechanism of state regulation of resocialization of convicted juveniles

Some aspects of state regulation of juvenile delinquents resocialization are represented in the researches of scholars from various disciplines. Legislators and researchers pay much attention to resocialization of individuals who have been imprisoned and then released; a bit less – to those who are registered in the criminal-executive inspection, minimal – to resocialization of the other categories of convicted juveniles.

Today's conditions dictate the need to improve organizational and functional mechanism of state regulation of juvenile delinquents resocialization in order to ensure their successful reintegration into the society. Its structural components (subject, object, purpose, principles, and functions) have been specified; operation drawbacks and ways of their elimination have been found; the list of measures to improve it has been made up. The classification of economic regulatory influence has been improved, which functions for resocialization of juvenile delinquents: according to subordination, the sphere of activity, contingent.

Given that the current legislation of Ukraine does not currently define functions, the implementation of which is directly aimed at the juvenile delinquents resocialization, this process is being realized through the exercise of functions of social security and crime prevention among minors, social welfare, social services aimed at social adaptation of prisoners, including juveniles who are serving or have served a sentence of imprisonment for a definite term; social support and monitoring the behavior of convicted children and young people punished without isolation from the society.

Key words: mechanisms of state regulation, resocialization, minors convicted.